

EVROPSKÝ HOSPODÁŘSKÝ PROSTOR (EHP), ŠVÝCARSKO A SEVER

Evropský hospodářský prostor (EHP) byl vytvořen v roce 1994 s cílem rozšířit ustanovení EU o vnitřním trhu na Evropské sdružení volného obchodu (ESVO). Smluvními stranami EHP jsou Norsko, Island a Lichtenštejnsko. Švýcarsko je členem ESVO, ale nikoliv EHP. Partneři v EU a EHP (Norsko a Island) spojují také různé oblasti „severní politiky“ a fóra, která se zaměřují na rychle se rozvíjející severní části Evropy a na celou arktickou oblast.

PRÁVNÍ ZÁKLAD

V případě EHP: článek 217 Smlouvy o fungování Evropské unie (dohody o přidružení).

V případě Švýcarska: dohoda o pojištění z roku 1989, dvoustranné dohody I z roku 1999, dvoustranné dohody II z roku 2004.

EVROPSKÝ HOSPODÁŘSKÝ PROSTOR (EHP)

A. Cíle

Cílem EHP je rozšířit vnitřní trh EU o země, které jsou členy Evropského sdružení volného obchodu (ESVO). Tyto země nemají v úmyslu se k EU připojit nebo tak zatím neučinily. Právní předpisy EU v oblasti vnitřního trhu se stávají součástí právních předpisů zemí EHP, jakmile tyto země souhlasí s jejich začleněním do svého práva. Na jejich uplatňování a prosazování dohlížejí zvláštní orgány Evropského sdružení volného obchodu a smíšený parlamentní výbor.

B. Souvislosti

V roce 1992 vyjednalo tehdejších sedm členů ESVO dohodu, jež jim umožnila účastnit se ambiciózního projektu budování vnitřního trhu Evropského společenství, který byl zahájen v roce 1985 a završen na konci roku 1992. Dohoda o vytvoření Evropského hospodářského prostoru (EHP) byla podepsána dne 2. května 1992 a vstoupila v platnost dne 1. ledna 1994.

Počet členů ESVO/EHP se však brzy snížil: Švýcarsko se po zamítavém výsledku referenda rozhodlo dohodu neratifikovat a Finsko, Rakousko a Švédsko přistoupily v roce 1995 k Evropské unii. V EHP tedy zůstaly pouze Island, Norsko a Lichtenštejnsko. Součástí EHP se automaticky stalo deset nových členských států, které vstoupily do EU dne 1. května 2004, a rovněž Bulharsko a Rumunsko po svém přistoupení v roce 2007 a Chorvatsko v roce 2013.

V červnu 2009 o členství v EU požádal rovněž Island při hledání východiska z celosvětové finanční krize, která vypukla v roce 2008. Rada přijala žádost Islandu dne 17. června 2010, přičemž jednání byla zahájena v červnu 2011. Po parlamentních volbách konaných v dubnu 2013 však nová středo-pravá koalice Strany nezávislosti a Pokrokové strany ihned poté, co přišla v květnu 2013 k moci, tato jednání ukončila. Později, v březnu 2015, požádala koaliční vláda v dopise zasláném Radě Evropské unie, aby „Island nebyl považován za kandidátskou zemi na členství v EU“. Přestože vláda oficiálně žádost nestáhla, předsednictví Rady EU vzalo dopis na

vědomí, přičemž v rámci Rady i Komise došlo k jistým praktickým úpravám. V souladu s tím EU dnes nepovažuje Island za kandidátskou zemi.

Až Spojené království vystoupí z EU, opustí také EHP. Pokud si bude přát zůstat na vnitřním trhu, může opětovně vstoupit do ESVO a stát se prostřednictvím této organizace členem EHP. Tento krok je nicméně považován za nepravděpodobný, jelikož by Spojené království poté muselo přijmout právní předpisy EU, odvádět Unii platby a podrobit se jurisdikci Soudního dvora Evropské unie.

C. Rozsah působnosti EHP

EHP přesahuje rámec tradičních dohod o volném obchodu, neboť zemím ESVO (s výjimkou Švýcarska) uděluje plná práva a povinnosti související s vnitřním trhem EU. Zahrnuje čtyři svobody vnitřního trhu (volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu) a související oblasti politiky (hospodářskou soutěž, dopravu, energetiku a hospodářskou a měnovou spolupráci). Dohoda zahrnuje oblasti horizontální politiky, které jsou s uvedenými čtyřmi svobodami úzce spjaty: sociální politiku (včetně bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, pracovního práva a rovného zacházení s muži a ženami), politiku na ochranu spotřebitele, v oblasti životního prostředí, statistik, práva obchodních společností a řadu doprovodných politik, které se například týkají výzkumu a technologického vývoje a které nejsou zakotveny v *acquis* EU ani v právně závazných aktech, avšak jsou prováděny v rámci spolupráce.

D. Omezení EHP

Dohoda o EHP neobsahuje závazná ustanovení pro všechna odvětví vnitřního trhu ani pro další oblasti politiky upravené Smlouvami EU. Závazná ustanovení se netýkají zejména:

- společné zemědělské politiky a společné rybářské politiky (dohoda nicméně obsahuje ustanovení o obchodu se zemědělskými a rybářskými produkty),
- celní unie,
- společné obchodní politiky,
- společné zahraniční a bezpečnostní politiky,
- oblasti spravedlnosti a vnitřních věcí (nicméně všechny země ESVO jsou součástí schengenského prostoru), nebo
- hospodářské a měnové unie (HMU).

E. Instituce a mechanismy EHP

1. Začleňování právních předpisů EU do EHP

Nové předpisy EU v oblasti vnitřního trhu přezkoumává Smíšený výbor EHP složený ze zástupců Unie a výše uvedených tří států ESVO/EHP. Tento orgán se schází jednou měsíčně a rozhoduje, které právní předpisy – a obecněji které akty EU (opatření, programy atd.) – by měly být začleněny do EHP. Začleňování právních předpisů probíhá formálně tak, že dané akty jsou zařazeny na seznam protokolů a příloh k Dohodě o EHP. Tímto způsobem bylo do Dohody o EHP začleněno několik tisíc aktů EU. Nejméně dvakrát ročně se schází Rada EHP tvořená zástupci Rady EU a ministry zahraničních věcí států ESVO/EHP, aby poskytla smíšenému výboru politické pokyny.

2. Provádění aktů EU v právních předpisech zemí ESVO/EHP

Jakmile je některý právní akt EU začleněn do Dohody o EHP, musí být proveden v právu zemí ESVO/EHP (požadují-li to příslušné předpisy dané země). K tomu může dojít buď rozhodnutím vlády, nebo může být vyžadován souhlas parlamentu. Toto provedení předpisů v právu dané

země je formální povahy a akty lze v této fázi upravovat pouze po technické stránce. Existují ustanovení, podle nichž by se země ESVO měly podílet na přípravě aktů EU.

3. Kontrola dodržování právních předpisů

Poté, co byly právní předpisy v oblasti vnitřního trhu rozšířeny na země ESVO/EHP, sleduje jejich provádění a uplatňování Kontrolní úřad ESVO a Soudní dvůr ESVO. Kontrolní úřad ESVO vypracovává hodnotící zprávu o vnitřním trhu, v níž sleduje, jak jednotlivé země EHP uplatňují příslušné právní předpisy.

4. Úloha parlamentů

Evropský parlament a parlamenty států ESVO/EHP jsou úzce zapojeny do kontrolování uplatňování Dohody o EHP. Na základě článku 95 této dohody byl zřízen Smíšený parlamentní výbor EHP, který se schází dvakrát ročně. Schůze se konají střídavě na půdě Evropského parlamentu a parlamentů zemí EHP. Předsedou smíšeného výboru je vždy na jeden rok poslanec Evropského parlamentu a následně poslanec parlamentu země EHP. Každá delegace sestává z 12 členů. Poslanci švýcarského Federálního shromáždění se schůzí účastní ve funkci pozorovatelů. Smíšený parlamentní výbor EHP přezkoumává veškeré právní předpisy EU týkající se EHP a jeho poslanci mají právo pokládat zástupcům Rady EHP a smíšeného výboru EHP otázky k ústnímu a písemnému zodpovězení a vyjádřit svůj názor ve zprávách či usneseních. Stejný postup se uplatňuje i při kontrole uplatňování právních předpisů.

ŠVÝCARSKO

Jako člen ESVO se Švýcarsko účastnilo jednání o Dohodě o EHP, kterou podepsalo dne 2. května 1992. Švýcarská vláda okamžitě nato předložila dne 22. května 1992 žádost o přistoupení k EU. Avšak poté, co se v referendu ze dne 6. prosince 1992 občané vyjádřili proti účasti v EHP, přestala švýcarská Federální rada o členství v EU a EHP usilovat. Švýcarsko buduje vztahy s EU na základě bilaterálních dohod, aby zachovalo hospodářskou integraci s EU. Dvoustranné vztahy byly závažně narušeny v důsledku protiimigrační iniciativy z února 2014, jež vedla ke zpochybnění zásad volného pohybu a jednotného trhu, které jsou základem těchto vztahů. Švýcarský parlament přijal dne 16. prosince 2016 zákon o cizích státních příslušnících, a zohlednil tak výsledek referenda pořádaného v roce 2014 ve smyslu omezení účinnosti tohoto zákona, což otevřelo cestu k urovnání vztahů mezi EU a Švýcarskem. Zákon dává přednost švýcarským občanům při náboru pracovních sil v odvětvích s nadprůměrnou úrovní nezaměstnanosti. EU přivítala úpravy zákona o cizích státních příslušnících jako vykročení správným směrem a shledala, že by tento zákon bylo nyní možné uplatňovat způsobem, který by neomezoval práva občanů EU spojená s volným pohybem osob.

Poté, co došlo k setkání prezidentky Švýcarska Doris Leuthardové a předsedy Komise Jean-Clauda Junckera v Bruselu dne 6. dubna 2017, se jednání začala ubírat pozitivním směrem a byla opětovně zahájena spolupráce na několika aktuálních otázkách. Některé bilaterální dohody, včetně dohody o vzájemném uznávání, byly aktualizovány. V listopadu 2017 podepsaly EU a Švýcarsko novou dohodu za účelem propojení svých systémů obchodování s emisemi a Švýcarsko zahájilo vnitřní řízení pro stanovení nového finančního příspěvku na snížení hospodářských a sociálních rozdílů v některých členských státech. Na konci roku 2017 Komise přijala prováděcí rozhodnutí (EU) 2017/2441, jímž bylo uznáno, že obchodní systémy Švýcarska vyhovují povinnosti obchodovat akcie, kterou stanoví nová směrnice o trzích finančních nástrojů (MiFID II) a nařízení MiFIR, jež vstoupilo v platnost dne 3. ledna 2018. Peněžitá ekvivalence byla ovšem poskytnuta pouze na dobu jednoho roku a její obnovení bude záviset na pokroku jednání o institucionální dohodě. Ačkoli toto rozhodnutí poněkud zatížilo vztahy mezi EU a Švýcarskem, pravděpodobně také přineslo dlouho očekávané oživení jednání

mezi institucemi, která byla zahájena na jaře 2014. Evropská unie a Švýcarsko podepsaly více než 120 bilaterálních dohod, včetně dohody o volném obchodu z roku 1972 a dvou rozsáhlých balíků dvoustranných odvětvových dohod, které značnou část švýcarského práva přizpůsobily v době podpisu právním předpisům EU. Tato první sada odvětvových dohod (známá pod názvem „dvoustranné dohody I“) byla podepsána v roce 1999 a vstoupila v platnost v roce 2002. Těchto sedm dohod se vztahuje na oblast svobodného pohybu a vzájemného otevření trhů^[1]. Další soubor odvětvových dohod (známá pod názvem „dvoustranné dohody II“) byl podepsán v roce 2004 a tyto dohody vstupovaly v platnost postupně v období let 2005–2009. Týkají se v podstatě upevňování hospodářské spolupráce a rozšíření spolupráce na oblast azylu a volného pohybu uvnitř schengenských hranic^[2].

Zatímco tyto dohody vedly k upevnění hospodářských vztahů, vytvořily také komplikovaný a často nesourodý soubor povinností, které není snadné dodržovat. Dvoustranné dohody jsou pravidelně aktualizovány. Na rozdíl od Dohody o EHP mají dvoustranné dohody se Švýcarskem statickou povahu, jelikož neexistují vhodné mechanismy, které by je přizpůsobovaly vyvíjejícím se právním předpisům EU, a neexistují ani opatření dohledu či účinné mechanismy urovnávání sporů. V zájmu vyřešení těchto problémů byla dne 22. května 2014 zahájena jednání mezi EU a Švýcarskem o institucionální rámcové dohodě. Cílem jednání je vyřešit problémy, které vyplývají z vyvíjející se povahy právních předpisů EU v oblasti vnitřního trhu, a zavést do stávajícího systému dvoustranných smluv mechanismus řešení sporů. Jednání o institucionálním rámci mají zásadní význam, protože Rada EU rozhodla, že bez této rámcové dohody neumožní Švýcarsku získat další přístup k jednotnému trhu (např. v oblasti energetiky), a také z toho důvodu, že výše uvedené obnovení peněžité ekvivalence na základě směrnice MiFID II či nařízení MiFIR bude záviset na pokroku dosaženém při jednání.

SEVERNÍ POLITIKA

EU je aktivně zapojena do řady politických oblastí a fór, které se zaměřují na rychle se rozvíjející severní části Evropy a na celou arktickou oblast, a to především prostřednictvím následujících iniciativ:

- „Severní dimenze“, která od roku 2007 plní úlohu společné politiky pro EU, Rusko, Norsko a Island. Tato politika doplňuje dialog mezi EU a Ruskem a umožnila navázat efektivní partnerství pro spolupráci v jednotlivých odvětvích v oblasti Baltského a Barentsova moře. Severní dimenze zahrnuje parlamentní orgán – parlamentní fórum Severní dimenze –, jehož zakládajícím členem je Evropský parlament;
- Rady států Baltského moře, jejíž činnost byla zahájena v roce 1992 po rozpadu SSSR za účasti EU a pobřežních států. Všechny členské státy této rady jsou zapojeny do parlamentní konference zemí Baltského moře, jíž je Evropský parlament také členem;
- spolupráce v oblasti Barentsova moře, která zahrnuje severní regiony Finska, Norska, Švédska a severozápadní regiony Ruska. Tuto spolupráci řídí Regionální rada Barentsova moře, mezistátní Barentsova evropsko-arktická rada (jejímž členem je EU) a parlamentní konference (jejímž členem je Evropský parlament);
- záležitostí arktické oblasti: politika EU pro arktickou oblast se opírá o sdělení Komise/ESVČ (2008, 2012 a 2016), závěry Rady (2009, 2014 a 2016) a usnesení Evropského

[1]Těchto sedm dohod se týká oblasti volného pohybu osob, letecké dopravy, pozemní dopravy, obchodu se zemědělskými produkty, technických překážek obchodu, zadávání veřejných zakázek a spolupráce v oblasti výzkumu.

[2]Uvedené dohody se týkají účasti Švýcarska na Schengenských a Dublinských dohodách, dohodách o zdanění úspor, zpracovaných zemědělských produktech, statistice a boji proti podvodům, účasti v programu Evropské unie MEDIA a v činnosti Evropské agentury pro životní prostředí a dále finančního příspěvku Švýcarska k zajištění hospodářské a sociální soudržnosti v nových členských státech EU.

parlamentu (2011 a 2014). Dne 16. března 2017 bylo přijato nové usnesení Evropského parlamentu o integrované politice EU pro Arktidu. V roce 2013 udělila Arktická rada EU právo účastnit se jejích zasedání, ale stále nerozhodla o žádosti EU z roku 2008 o získání formálního statusu pozorovatele. Evropský parlament je členem konference poslanců parlamentů z arktické oblasti;

- Evropský parlament se účastní každoročních zasedání Severské rady, na něž je pravidelně zván. Kromě toho se jednou ročně setkávají delegace Parlamentu a Západoseverské rady (tvořené poslanci Faerských ostrovů, Grónska a Islandu).

Krzysztof Bartczak / Fernando Garcés de los Fayos
10/2018